

ристанням різноманітних прийомів, які б стимулювали пізнавальну діяльність, впливали на мотиваційну сферу, не залишали байдужими, змушували переглянути пріоритети власного життя. Таким чином, формування здорового способу життя молоді - складний процес, який потребує активного залучення якнайбільшої кількості людей, різних організацій і насамперед - самої молоді.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку обґрунтування форм і методів формування здорового способу життя різних категорій учнів, розробки спеціальних програм з формування в них здорового способу життя в умовах навчально-виховних і реабілітаційних закладів.

Література

1. Василенко Н. Проблема здорового способу життя в освіті європейських країн // Шлях освіти. 2006. № 2. С.19-22.
2. Кириленко С. Розвиток педагогічних технологій формування культури здоров'я старшокласників // Рідна школа. 2012. №1. С.50-55.
3. Формування здорового способу життя молоді в Україні: національна модель „Молодь за здоров'я” / П. Шатц, О. Балакірева та ін. К. : Укр. ін.-т соц. досліджень, 2005. 130 с.
4. Шкуркіна В.М. Формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку в загальноосвітніх школах-інтернатах: дис. ...канд. пед. наук. Луганськ, 2006. 220 с.

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ

А.В. Усова, Н.А. Коношенко,
науковий керівник С.В. Коношенко
*Україна, Донецька область, м. Слов'янськ,
Донбаський державний педагогічний університет*

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах глобалізації суспільства в національній системі освіти особливої актуальності набувають питання розвитку особистості в соціокультурному контексті, формування культури здоров'я підростаючого покоління. Актуальність формування культури здоров'я населення України, зокрема дітей молодшого шкільного віку, зумовлена критичним станом здоров'я школярів. Початкову школу з погіршеним станом здоров'я завершують близько 80 % учнів. Останнім часом відзначається не лише суттєве зменшення кількості здорових дітей, а й поширення серед них шкідливих звичок, знецінення культури здоров'я. Оскільки самій людині належить провідна роль у збереженні та зміцненні здоров'я, виборі способу життя, системи цінностей, ступеня гармонізації внутрішнього світу і відносин з оточенням, стає очевидним необхідність усвідомлення нею потреби бути культурно здоровою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиріччя опубліковані праці, в яких визначено сутність поняття „культура здоров'я” (В. Горашук, Г. Кривошеєва, С. Свириденко, В. Скумін, О. Трещева, В. Шахненко та ін.). У дисертаціях В. Горашука і С. Кириленко проблема формування культури здоров'я школяра розглядається в соціально-педагогічному контексті. Питанню формування здорового способу життя дітей і молоді присвячено праці В. Войтенко, В. Зайцева, Н. Зимівець, Ю. Лісіцина, С. Омельченко, Є. Приступи, Л. Сущенко та інших. Аналіз теоретичних напрацювань учених і практичного досвіду в освітній галузі з проблем формування культури здоров'я, здорового способу життя дітей свідчить, що формуванню культури здоров'я в учнів початкових класів приділялось недостатньо уваги.

Мета статті - науково обґрунтувати сутність і структуру культури здоров'я учнів початкових класів.

Викладення основного матеріалу. Формування культури здоров'я учнів початкових класів вимагає врахування індивідуальних та вікових особливостей дітей. Отже, важливого значення набуває визначення вікових особливостей формування культури здоров'я учнів початкової школи. Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дозволив нам з'ясувати вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, відповідно до зазначених компонентів культури здоров'я учня початкової школи.

До молодшого шкільного віку відносяться діти з 6 до 10 років, за психологічною періодизацією Л. Виготського [2]. Цей період навчання дітей в школі характеризується такими показниками: провідним видом діяльності (початок навчання в школі сприяє зміни ігрової діяльності дитини на навчальну) та основними психічними новоутвореннями (які у свою чергу характеризуються як психічними процесами, так і властивостями особистості).

М. Заброцький виділяє такі „основні новоутворення психіки молодшого школяра”, як „довільність як особлива якість психічних процесів, внутрішній план дії та рефлексія” [4, с. 46]. Саме завдяки їм, на його думку, психіка школяра досягає необхідного рівня розвитку для подальшого навчання. Розглядаючи „основні новоутворення молодшого шкільного віку”,

І. Бех також вказує на ці особливості: „довільність психічних процесів та їх інтелектуалізація, усвідомлення дитиною динаміки своїх змін, виникнення здатності до планування та виконання дії у внутрішньому плані, уміння немовби збоку розглядати та оцінювати свої думки та дії, поява рефлексії... Морально поглиблюються почуття...” [2, с. 213]. Отже, автор звертає увагу ще й на моральний аспект розвитку дитини в цьому віці.

На основі сучасних психологічних та соціально-педагогічних досліджень розглянемо основні показники, що характеризують дитину молодшого шкільного віку, відповідно до визначеної нами системи критеріїв культури здоров'я учня.

Фізичний компонент особистості учня початкових класів. Анатомо-фізіологічні особливості молодшого школяра характеризуються наступними показниками [3, с. 139-141]. Пропорційно збільшується зріст і вага. Кістково-сполучений апарат відзначається гнучкістю. Збільшується вага всіх м'язів відносно ваги тіла, що сприяє зростанню фізичної сили дітей, підвищується здатність організму до відносно тривалої діяльності. Дрібні м'язи кисті руки розвиваються повільніше. Діти цього віку, добре володіючи ходьбою, бігом, ще недосконало керують рухами, здійснюваними дрібними м'язами. З часом школярі набувають здатності розподіляти навантаження на різні групи м'язів, рухи стають більш координованими, точними. Добре розвинені органи чуття.

Психічний компонент особистості учня початкових класів. Молодий школяр, як вказує Р. Овчарова, відрізняється рухливістю, непосидючістю, імпульсивністю поведінки, нестійкістю уваги, загальною недостатністю волі, виразним проявом у поведінці типологічних властивостей [5, с. 219].

Соціальний компонент особистості учня початкових класів. Розвивається під впливом відношень між суб'єктами педагогічного процесу: в системі „дитина – дитина” серед учнів встановлюються контакти та зав'язуються дружні стосунки з однокласниками; в системі „вчитель – дитина” вчитель сприяє розвиткові та соціальному вихованню особистості, засвоєнню дитиною соціально визнаних правил та норм; в системі „батьки – дитина” батьки формують у дитини навички соціальної поведінки щодо вимог соціуму (певної культури, умов життєдіяльності) [5, с.220].

Духовний компонент особистості учня початкових класів. Важливе значення має розвиток духовного аспекту, оскільки вчителі мають беззаперечний авторитет серед учнів початкових класів, тому вони безпосередньо впливають на розвиток духовної

складової особистості учня. Формують ціннісні орієнтації, інтереси, переконання, світогляд дитини. Особистість учителя є одним з найважливіших чинників розвитку культури здоров'я учня початкової школи. Вчитель повинен стати взірцем для учнів, власним прикладом спонукаючи їх до вдосконалення (фізичного, психічного, соціального, духовного) [3].

Аналіз означених вище сфер дозволив з'ясувати необхідність та достатність компонентів культури здоров'я особистості учня, зробити уточнення їх ієрархічної послідовності, висвітлити взаємозв'язок та взаємодію між ними та іншими компонентами, визначити систему критеріїв культури здоров'я учня, а також розкрити вікові особливості розвитку культури здоров'я в учнів початкових класів. Дослідження компонентів особистості та особливостей формування культури здоров'я дітей молодшого шкільного віку дозволило ввести до наукового обігу такі дефініції.

Культура здоров'я дитини молодшого шкільного віку – інтегроване особистісне утворення, сформоване на основі знань, умінь, що характеризується здоров'яформувальною поведінкою, яка відповідає віковим особливостям індивіда, виявляється в цілісності та гармонійному розвитку всіх складових індивідуального здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного), основних сфер особистості (мотиваційної, когнітивної, афективної, ціннісної, поведінкової), прагненні дитини до самопізнання, самовдосконалення, творчої діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, формування культури здоров'я учнів характеризується складністю, динамічністю та багатокомпонентністю. Особливостями формування культури здоров'я дітей молодшого шкільного віку в соціокультурному контексті є врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів, а також факторів впливу соціокультурного простору в якому вони перебувають, а саме: соціальних інститутів суспільства, законодавчих й нормативно-правових актів держави, державних/приватних програм і проектів, засобів масової інформації, морально-етичних норм, традицій тощо. Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі ми вбачаємо розробку та реалізацію соціально-педагогічних основ формування культури здоров'я дітей молодшого шкільного віку, а саме: взаємодії соціальних інститутів суспільства в системі соціально-педагогічної діяльності з формування культури здоров'я молодших школярів; організації діяльності соціального педагога з проблеми формування культури здоров'я молодших школярів; упровадження соціально-педагогічної технології формування культури здоров'я в початковій школі.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні основи. К.: Либідь, 2003. 344 с.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология; под ред. В.В. Давыдова. М.: Педагогика, 1991. 479 с.
3. Методическое пособие по валеологическим аспектам здоровья / под ред. М.С. Гончаренко. Х.: ХНУ, 2000. 196 с.
4. Заброцький М.М. Вікова психологія: навч. посібник. К.: МАУП, 1998. 92 с.
5. Овчарова Р.В. Практическая психология образования: учеб. пособие для студ. психол. фак. университетов. М.: ИЦ «Академия», 2003. 448 с.